

Zuhrillayeva Shoista

TOU-12U guruh talabasi

Annotatsiya: Sayyoramizda har yili millionlab insonlar o'zga mamlakatlarga sayohatga o'tlanishadi. Turistlar xorijiy mamlakat, u yerda yashayotgan xalqlarning urf-odatlarini, an'analarini, madaniyatini va ma'rifati, tarixi va tabiatidan voqif bo'ladi, go'zal maskanlarida bo'lib zavqlanadi.

Kalit so'zlar: sayyohlar, xalqaro turizm, sektorlar, xorijiy adabiyotlar,

Turizm sohasining nazariy masalalariga XX asrning oxirlari va XXI asr boshlarida katta ahamiyat berila boshlandi. Uning barqaror rivojlanishi, samaradorligini oshirish yo'nalishlari ko'pgina olimlar va tadqiqotchilar tomonidan o'rganildi. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) mamlakatlari olimlaridan V.G.Федцов⁸, В.В.Храбовченко⁹ kabilar shug'ullansa, mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan М.Қ.Пардаев, Р.А.Атабаев¹⁰, Н.Тухлиев, Т.Абдуллаева¹¹, А.А.Эштаев¹² lar ekologik vaziyatni inobatga olib turizmni rivojlantirish masalalari tomonini o'rgangan bo'lsalar, Е.Л.Шикова¹³, Р.А.Винокуров¹⁴, Д.Джоббер¹⁵, Г.А.Аванесова¹⁶, В.К.Романович¹⁷, Ж.А.Романов¹⁸, В.Л.Иноземцев¹⁹, В.Г.Федцов²⁰, М.Д.Маркова²¹ kabi xorijiy va Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari olimlari Xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiyoti shakllanishining asosiy tendentsiyalari, nazariy-metodologik tadqiqotiga munosib hissa qo'shib qator ilmiy izlanishlar olib borishgan.

O'zbekistonlik olimlaridan К.Х.Абдурахмонов²² А.Ўлмасов²³, А.Вахобов²⁴, М.Қ.Пардаев²⁵, kabilarning ilmiy ishlarida ham xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanishi va samaradorligini oshirishning ayrim jihatlari atroflicha yoritilgan.

Buxoroda turizmni rivojlantirish chora-tadbirlarini tadqiq qilishni bitiruv malakaviy ishda asosiy maqsad qilib olindi. Yuqoridagi maqsaddan kelib chiqib men o'z oldingga quyidagicha vazifalarni belgilab oldim:

- O'zbekistonda mustaqillik yillarida turizmni rivojlantirish bosqichlarini o'rganish, ayni paytdagi holatiga izoh berish va sohaning zaif tomonlarini qiyosiy tahlil qilish;
- Buxoro viloyatida turizm samaradorligini oshirishda asosiy yo'nalishlarini ochib berish;
- turizm tarixi va uning rivojlanish istiqbollari belgilab beradigan imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun takliflar shlab chiqish
- ekologik vaziyatni inobatga olgan holda Buxoroda tabiiy zonalarini ko'paytirish va suv havzalarini shakllantirish, ulardan unumli foydalanish.
- Buxoroda turizmni rivojlantirish va taraqqiy qilish imkoniyatlaridan unumli foydalanish uchun kerakli hujjatlarni klassifikatsiya qilish.

Mamlakatimiz Prezidenti I.Karimov turizm sohasini rivojlantirish va uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish dolzarb vazifalardan biri ekanligini alohida ta'kidlaydilar: "Turizm sodda qilib aytganda dunyoni tushunib, dunyoni anglash, shu bilan birga dunyo sahnasiga chiqishi demakdir... Toshkent, Samarqand, Buhoro, Marg'ilon, Shahrisabz va Xiva kabi shaharlarimizning 2500-3000 yillik tarixi bor. Bu juda katta ma'naviy boylik, uni sayyohlikni rivojlantirish yo'li bilan moddiy boylikka aylantirish mumkin"³⁹. Globallashuv jarayonida turizm yanada rivoj topib, natijada, ushbu sanoat jahon tovarlar va xizmatlar eksportida birinchi o'ringa chiqib oldi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, turistik oqim hozirda yiliga bir milliard nafardan ziyod kishini tashkil etmoqda⁴⁰. Insoniyatning madaniy beshiklaridan hisoblangan O'zbekiston diyori ham ushbu oqimning ajralmas bo'lagi sanaladi. Respublikamiz hududidagi qadimgi sivilizatsiyalar, noyob tarixiy va madaniy yodgorliklar, arxitekturaning buyuk namunalarini o'rganishga bugugi kunda Yaponiya, Fransiya, Germaniya va boshqa ilg'or mamlakatlar olimlarining kirishgani ham fikrimizni tasdiqlaydi. Zero, O'zbekiston ham o'zining jozibadorligi, noyob arxetektura obidalari, madaniy merosi va dam olish, sayohatlar uchun mo'ljallangan maskanlar bilan jahondagi ilg'or mamlakatlardan qolishmaydigan yirik turistik davlatga aylanib bormoqda.

Mamlakatimiz Prezidenti I.Karimov: "O'zbekiston turizmni rivojlantirish uchun ulkan imkoniyatlarga egadir. Samarqand, Buhoro, Xiva kabi o'zbek shaharlari butun dunyoga mashhurdir. Respublika xududida to'rt mingdan ko'proq me'morchilik yodgorliklari bor... Tabiat iqlim sharoitlari qishin yozin sayoxatchilarni qabul qilish imkoniyatini beradi"—deb ta'kidlab o'tgan edilar. Bundan kelib chiqadiki, O'zbekiston xalqaro turizmni rivojlantirish salohiyatiga va yuqori raqobatbardoshlikni ta'minlashda nisbiy ustunliklarga ega bo'lgan mamlakatlar qatoriga kiradi.

Mustaqillik yillarida turizm sanoatini zamonaviylashtirish, mamlakatning mehmonxona va transport infratuzilmasini yaxshilash hamda tarmoqning izchil rivojlanishi uchun sohaga oid me'yoriy-huquqiy bazani shakllantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatimizga turist sifatida tashrif buyuruvchi xorijlik fuqarolar sonini sezilarli darajada oshirish uchun sohada keng ko'lamli islohotlar, sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda, maxsus dasturlar ishlab chiqilib, hayotga keng joriy etilmoqda. Natijada, O'zbekistonda turistik xizmatlar hajmining o'sishi yildan-yilga ortmoqda. Masalan, 2013-yilda ushbu ko'rsatkich 16 foizni tashkil qilib, xizmatlar eksporti 20 foizga oshdi, qariyb 600 ming nafar xorijlik turistlar respublikamizda mehmon bo'ldi.

Hozirgi kunda viloyatda mehmonxonalar soni 66 ta va turistik firmalar soni 12 taga etib, sayohlar oqimi yil sayin ko'paymoqda. Viloyatdagi barcha mehmonxonalar bir kunda 2800 dan ortiq mehmonlarga xalqaro standartlar darajasida servis xizmati ko'rsatish imkoniyatiga ega⁴². Agar O'zbekistonning xorijiy turistik oqimlarini dunyo

miqyosidagi sayyohlar soni bilan taqqoslasak, u bir foizni ham tashkil etmaydi. Vaholanki, Italiyaga tashrif buyurgan xalqaro turistik oqim jahon umumiy turistik oqimining 5,9 % ini, Rossiyada - 3,3 % ini va Xitoyda - 4,5 % ini tashkil etgan. O'zbekistonda esa 2007 yilda 300,7 ming xorijiy sayyoh tashrif buyurgan⁴³ va ularni qabul qilishdan 29,3 mln. AQSH dollari miqdorida daromad ko'rilgan⁴⁴.

Mamlakatimizda tarixiy, madaniy arxeologik, qadimiy arxitektura sohasidagi noyob obyektlar soni yetti mingdan ziyodni tashkil qiladi. O'zbekistonning to'rtga – Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz shaharlari YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Endilikda ushbu shaharlar ochiq osmon ostidagi muzeylar sifatida tilga olinmoqda.

Aytish joizki, O'zbekiston hukumati tomonidan xizmatlar sohasini, shu jumladan, turizm tarmog'ini kengaytirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Zero, ushbu soha mamlakatimizda iqtisodiyotni rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Mazkur tarmoqni mamlakatimiz iqtisodiy majmuining muhim tarkibiy qismiga aylantirish yo'lida muayyan shart-sharoitlar yaratilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, yangi ish o'rinlarining tashkil etilishi, aholi farovonligining o'sishi, valyuta va soliq tushumlarining ko'payishi sezilarli hissa qo'shmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida 2006-2010 yillarda xizmat ko'rsatish va servis sohasini rivojlantirishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2006 yil 17 apreldagi qarorida belgilangan mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun foyda solig'i hamda yagona soliq to'lovi bo'yicha imtiyozlarning amal qilish muddati 2017 yilning 1 yanvarigacha uzaytirildi. Shu munosabat bilan yangi xizmatlar ro'yxati tasdiqlangan bo'lib, unga ko'ra ko'rsatilgan soliq imtiyozlari ta'sir qiladi⁴⁵.

Ayni paytda O'zbekiston turistik o'lka sifatida xalqaro turistik bozorlarda o'zining Buxoro, Samarqand, Toshkent, Termiz, SHahrisabz, Xiva kabi qadimiy va navqiron durdona shaharlari bilan mashhur bo'lib, 2005 yilda 400 mingga yaqin sayyohga xizmat ko'rsatgan va 2010 yilga borib ushbu ko'rsatkichni 1 mln.ga etkazish kutilmoqda. Jahon turistik tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, bugun dunyoda bir yilda 700 mln. kishi turli maqsadlarda sayohat qilib turizmga 600 mlrd. dollardan ko'proq mablag' xarajat qilar ekan.

Mamlakatimizda milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida turizm sohasini jadal sur'atlarda rivojlantirish zarurati tabora ortib bormoqda. "Xizmatlar sohasining rivojlanishi, ko'rsatilayotgan xizmatlar hajmi va sifati bo'yicha biz iqtisodiy rivojlangan mamlakatlardan hamon jiddiy orqada qolmoqdamiz". - deb ta'kidlagan edi Prezidentimiz Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasida.

Xorijlik mehmonlarni respublikamizga ko'proq jalb qilishning muhim sharoitlaridan biri, bu turizm infratuzilmasini jahon andazalari talablariga mos tarzda rivojlantirishdir. Bu borada mamlakatimizda so'nggi yillarda samarali ishlar amalga oshirilayotganini aytib o'tish joiz. Xususan, ko'plab tarixiy va arxitektura yodgorliklari

restavratsiya va konservatsiya qilinmoqda, ko'plab yangi mehmonxona va yo'llar qurilmoqda, mamlakatimizga tashrif buyuruvchi sayyohlarga sifatli servis va transport xizmatlari ko'rsatilmoqda. Ushbu xizmatlar bozorida 500 tadan ortiq mehmonxona, turistik baza va kemping, 300 tadan ortiq kompaniya ishlab turibdi va ularning soni muntazam ko'paymoqda⁴⁸. Turistlarga bevosita ishlab chiqaruvchilarning o'zlaridan sotib olingan Boeing va Airbus kompaniyalarining samolyotlari xizmat ko'rsatib, jumladan, jahonning 40 dan ziyod shahriga aviaparvozlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, mehmonlarga tijorat banklarining ko'p tarmoqli tizimi keng doiradagi moliyaviy xizmatlarni taqdim etmoqda. Mamlakatimizning asosiy qismi internet tarmog'iga ulangan uyali aloqa xizmatlari bilan qamrab olingan, bu turistlarga mamlakatimizda va jahonda yuz berayotgan voqealardan hamda yaqin kishilari holidan xabardor bo'lib turish imkonini beradi. Mamlakatimizda mehmonlarga ko'rsatiladigan xizmatlar sifatini oshirish ishlari uzluksiz davom ettirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 maydagi "2012-2016 yillarda O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish dasturi to'g'risida" qarori doirasida yaqin besh yil mobaynida barcha xizmatlarning solishtirma og'irligi YAIM dagi ulushini 55% ga yetkazish belgilab olindi. Yangi dastur 2016 yilgacha mamlakatimizning yalpi ichki mahsulotida xizmat ko'rsatish sohasining ulushni bosqichma – bosqich oshirilishini nazarda tutadigan 2012-2016 yillarda O'zbekiston Respublikasi bo'yicha xizmat ko'rsatish sohasining asosiy turlarini rivojlantirishning maqsadli parametrlarini o'z ichiga qamrab oladi⁴⁹.

2013-yilda qabul qilingan Xorazm, Surxandaryo, Toshkent va Qashqadaryo viloyatlardan turizm sohasini rivojlantirish dasturlari respublikamizda turizm sohasini rivojlantirish jarayonidagi yangi bosqich bo'ldi. Mazkur dasturlar doirasida turizm infratuzilmasini rivojlantirishga yo'naltirilgan loyihalarning amalga oshirilishi nazarda tutilgan bo'lib, bu turistlarni tomosha ob'ektlariga olib boruvchi yo'llarni ta'mirlash, turistik markazlarning muhandislik infratuzilmasini yaxshilash, mehmonlar, restoranlar, istirohat bog'lari, bouling-klublar va ko'ngilochar ob'ektlar qurilishi singari kompleks masalalarni qamrab olgan. Dasturlar loyihalar tashabbuskorlari uchun mo'ljallangan katta imtiyozlar to'plami bilan ta'minlangan.

Xorijiy mehmonlarning yurtimizga qiziqib, yildan-yilga ko'plab kelishlari natijasida, qadimiy hunarmandchilik turlari, noyob unitilayozgan kasblar qaytadan tiklanmoqda. Hunaromadlarimiz qalb qo'ri va qadoq qo'llari bilan yaratilgan mahsulotlari butun dunyo bo'ylab xalqimizning boy tarixini ko'z-ko'z etmokda.

Buxoroni jahon turistik markazlaridan biriga aylantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar tufayli xalqimizning buyuk tarixiy me'rosi bilan bog'liq barcha madaniy obidalarimiz hayotga qaytarildi. Hazrat Bahovuddin Naqshband, Abdulxoliq G'ijduvoni majmualari, Masjidi Kalon va Chor Bakr komplekslari qayta tiklanib, o'nlab allomalar va avliyolarning qadamjolari asl holiga keltirildi. Bu - bunyodkorlik va yaratuvchanlik siyosatining ko'rinishidir.

Turizm sohasiga yuqori malakali kadrlar tayyorlash masalalariga ham katta e'tibor qaratilmoqda. Negaki, tarmoqni izchil rivojlantirish, oldinga qo'yilgan vazifalarga erishish bevosita tarmoqqa malakali mutaxassislarni tayyorlash darajasiga, kadrlar sifatiga bog'liq. Mamlakatimizda turizm bilan bog'liq o'quv yo'nalishiga ega bo'lgan qator ta'lim muassasalari faoliyat ko'rsatib turibdi. Shuningdek, «O'zbekturizm» MK qoshidagi Respublika ilmiy-o'quv konsalting markazi ham aynan shu masalalar bilan shug'ullanadi. Kadrlarni o'qitish gid – ekskursavodlarni, turistik va restoran-mehmonxona biznesi menejerlarini, chet el oshxonasi oshpazlarini tayyorlash, turoperatorlik va mehmonxona faoliyatini tashkil etish bo'yicha doimiy ravishda faoliyat ko'rsatuvchi kurslarda amalga oshirilmoqda. Tarmoqqa oid maslahatlar berish kurslarida esa milliy mashg'ulotlar o'tkazilmoqda. AQSh, Fransiya, Germaniya, Turkiya kabi mamlakatlardan taniqli mutaxassislarni taklif etgan holda o'tkazilayotgan seminar-treninglar yaxshi samara bermoqda.

Joriy yilning 21 fevral kuni poytaxtimiz Toshkentda "Turizm: yoshlarning yangi tashabbuslari" mavzusida xalqaro davra suhbatini bo'lib o'tdi. Ushbu anjuman "Kelajak ovozi" yoshlar tashabbuslari markazi va "O'zbekiston madaniyati va san'ati forumi" jamg'armasi tashabbusi bilan amalga oshirilmoqda.

Davra suhbatida "Kelajak ovozi" yoshlar tashabbuslari markazi faollari bilan birgalikda turizmni rivojlantirish bilan bog'liq masalalar yuzasidan o'z kasbining ustasi bo'lgan taniqli turistik kompaniyalar rahbarlari, turli vazirlik va mutasaddi tashkilotlar vakillari qamda Fransiya, Rossiya, Yaponiyadan tashrif buyurgan turizm sanoati bo'yicha mutaxassislar o'zaro fikr almashdilar.

Anjuman doirasida belgilangan asosiy tadbirlardan biri "Kelajak-Tur" xalqaro yoshlar turizmi Byurosining taqdimot marosimidir. Ushbu Byuroni tashkil etishda "Kelajak ovozi" yoshlar tashabbuslari markazi faollarining turizmni shakllantirish va uning rivojlanishida yoshlarning o'rnini to'g'risidagi qiziqarli va dolzarb tashabbuslari muhim o'rin tutdi. Shunday qilib, 2007 yilning dekabr oyida "Kelajak-Tur" xalqaro yoshlar turizmi Byurosini tashkil qilish to'g'risida qaror qabul qilindi.

Qarshi, Samarqand va Buxoro shaharlarida 100 nafar oshpaz uchun «Restoran va mehmonxona olami: jahonpazandalik san'atining eng yangi tendensiyalar» mavzuida trening o'tkazildi. Treningga mashhur ekspert Xans Drik Xalbfell taklif etildi. Bu kabi kurslar va treninglarni tez-tez o'tkazib turish rejalashtirilgan.

Qator xalqaro va xorijiy tashkilotlar bilan turizm sohasidagi hamkorlikni kengaytirish to'g'risida kelishuvha erishildi. Yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash GIZ-Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati texnik ko'magining jalb etilgan mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi.

ADABIYOTLAR:

1 O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning 2009-yilning asosiy yakunlari va 2010-yilda ijtimoiy – iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo`nalishlariga bag`ishlangan Vazirlar Mahkamasining «Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligi yanada yuksaltirishdir» nomli ma`ruzasi. «Xalq so`zi» gazetasi, 2010-yil 29-yanvar.

2 Социально-экономическое развитие Республики Узбекистан по итогам 2009 года. Статистические сборник. Ташкент, ГосКомСтат. 2010. -3с

3 I.A.Karimov. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi. – T.: «O`zbekiston», 2010. – B.53.

4 I.A.Karimov. Barcha reja va dasturlarimiz Vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Prezident I.Karimovning 2010 yilning asosiy yakunlari va 2011 yilda O`zbekistonni ijtimoiy–iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo`nalishlariga bag`ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma`ruzasi // “Xalq so`zi” gazetasi. 2011 yil 21 yanvar, B.2.

5 I.A.Karimov Asosiy vazifamiz – vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish . T.: “O`zbekiston”, 2010. B.63.

6 O`zbekiston Respublikasi prezidenti I.Karimovning 2011 yilning asosiy yakunlari va 2012 yilda O`zbekistonni ijtimoiy–iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo`nalishlariga bag`ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma`ruzasi // “Xalq so`zi” gazetasi. 2012 yil 20 yanvar, B.2.

7I.A.Karimov Barcha reja va dasturlarimiz Vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi. O`zbekiston Respublikasi prezidenti I.Karimovning 2011 yilning asosiy yakunlari va 2012 yilda O`zbekistonni ijtimoiy–iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo`nalishlariga bag`ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma`ruzasi // “Xalq so`zi” gazetasi. 2012 yil 21 yanvar, B.2.